

Izveštaj:

Partnerstvo za **budućnost**

Preporuke za razvoj institucionalnog partnerstva aktera na polju obrazovanja odraslih u Unsko-sanskom kantonu

DECEMBAR 2021.

PARTNERSTVO ZA BUDUĆNOST

Preporuke za razvoj institucionalnog partnerstva aktera na polju obrazovanja odraslih u Unsko-sanskom kantonu

DVV International – Ured za BiH

Kulovića 8, 71000 Sarajevo

Bosna i Hercegovina

info@dvv-international.ba



O Izvještaju

Ovaj Izvještaj je nastao kroz projekat razvoja modela participacije ključnih relevantnih aktera procesa obrazovanja odraslih na području Unsko-sanskog kantona u Federaciji BiH, podržan od strane DVV International – Ured za BiH u saradnji sa Udruženjem za lokalne razvojne inicijative ALDI Goražde.

Izvještaj „**Partnerstvo za budućnost: Preporuke za razvoj institucionalnog partnerstva na polju obrazovanja odraslih u Unsko-sanskom kantonu**“ je kreiran kako bi podstakao trenutne napore na uspostavljanju i jačanju institucionalne saradnje u oblasti obrazovanja odraslih na području Unsko-sanskog kantona. Svi mi zajedno nastojimo artikulirati potrebe u različitim područjima, pronaći osnove za stabilne partnerske odnose, definisati mehanizam održive saradnje, i identificirati oblasti koje bi saradnju mogle podići na veći nivo. Sretni smo kada vidimo napredak u povećanju svjesnosti da je partnerski rad ključnih obrazovnih aktera najbolji put kojim se može doprinijeti da obrazovanje odraslih odigra važnu ulogu u postizanju ekonomskih i socijalnih ciljeva svakog pojedinca, ali i zajednice u cjelini.

Težeći ovom cilju, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona je u 2021. godini donijelo Akcioni plan za razvoj kapaciteta članova partnerstva u oblasti obrazovanja odraslih na području Unsko-sanskog kantona kako bi se „artikulisao dugoročni pravac razvoja institucionalne saradnje svih stakeholdera u obrazovanju odraslih, uspostavio mehanizam kontinuirane saradnje partnera na polju obrazovanja odraslih, te doprinijelo povećanju kapaciteta partnerstva stakeholdera“. Akcioni plan naglašava da je partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora ključno za uspjeh u oblasti obrazovanja odraslih, identifikuje ključne izazove i mogućnosti za dalji razvoj partnerstva, definiše ulogu partnerstva u sveukupnim naporima na razvoju obrazovanja odraslih u Unsko-sanskom kantonu.

Izvještaj treba posmatrati kao koristan alat kako bi se dostigla tri ključna prioriteta sadržana u Akcionom planu – nastavak afirmacije partnerstva i saradnje na polju obrazovanja odraslih, razvoj kapaciteta institucionalnih partnera i razvoj novih mogućnosti za obrazovanje i učenje odraslih.

Njegova osnovna svrha je da podstakne aktere na polju obrazovanja odraslih da se bolje organizuju za budućnost. U budućnosti koja dolazi nakon pandemije COVID-19 akteri na polju obrazovanja odraslih trebaju prigriliti zajednički okvir koji kolektivno objašnjava zbog čega je važno da ulažemo napore na razvoju obrazovanja i učenja odraslih, kako će partnerstvo

djelovati na povećanju znanja i vještina odraslih i kako će partnerstvo rasti kako bi se obezbijedilo da sve odrasle osobe u Unsko-sanskom kantonu posjeduju vještine koje su im neophodne da ostvare svoj puni potencijal.

Akcioni plan Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona daje veliki broj smjernica kako treba djelovati da se napravi snažan iskorak naprijed. Ovaj izvještaj nastoji da taj put snažnije osvijetli, ne samo kako bi dao usmjerenje u kojem pravcu se trebamo kretati u budućnosti, već i da olakša napore u ostvarivanju aktuelnih obrazovnih prioriteta definisanih u Akcionom planu.

Za uspjeh u obrazovanju odraslih ključno je da stalno ulažemo naše napore kako bi razumjeli potrebe odraslih osoba za obrazovanjem i učenjem. Da bi postigli naše ciljeve oni moraju biti prihvatljivi ne samo akterima iz područja obrazovanja i obuke već podjednako i relevantni javnim i privatnim akterima iz svijeta zapošljavanja, društva, kulture i drugih relevantnih područja politike. Zbog toga ovaj izvještaj nije namijenjen samo akterima u oblasti obrazovanja odraslih, već i ostalim ključnim donosiocima odluka u Unsko-sanskom kantonu.

Nadamo se da će ovaj izvještaj pomoći da partnerstvo odigra ključnu ulogu u promjeni svijesti o značaju cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih, jer sami ne možemo kreirati promjene ukoliko svi zajedno ne prihvatimo da je ulaganje u ljudski kapital pitanje od monumentalnog značaja za sveukupni razvoj zajednice. Ukoliko želimo osigurati bolji životni standard, moramo biti spremni transformisati obrazovni sistem i prihvatiti nove modele i pristupe razvoju znanja i vještina odraslih osoba.

Za to je potreban opći konsenzus svih donosioca odluka.

Uvod

Polovinom decembra 2021. godine objavljena je studija „*Potencijal zapadnog Balkana za privlačenje stranih investicija u post-covid periodu*“ kao rezultat zajedničkog rada Vanjsko-trgovinske komore Bosne i Hercegovine i Bečkog instituta za međunarodne ekonomske studije.

Studija je pokazala da niti jedan investitor koji je učestvovao u istraživanju nije istakao poreze ili niske plate kao konkurentsku prednost zapadnog Balkana, ali su mnogi od njih jasno naglasili da je kvalitet radne snage niži od očekivanog i da, između ostalog, obrazovanje treba poboljšati.

Druga pandemijska godina koja se ubrzo završava bila je karakteristična po paradoksalnoj koegzistenciji, opštoj nestabilnosti u svim sferama socioekonomskog života, snažnom globalnom rastu i strukturnim promjenama u globalnoj ekonomiji.

U Izvještaju „**Partnerstvo za budućnost: Preporuke za razvoj institucionalnog partnerstva na polju obrazovanja odraslih u Unsko-sanskom kantonu**“ prezentirane su preporuke kreirane sa svrhom da podrže napore na razvoju institucionalnog partnerstva aktera na polju obrazovanja odraslih u Unsko-sanskom kantonu kroz osvjetljavanje konteksta i izazova sa kojima će se suočavati u budućnosti.

Povratak ljudima

U prvom poglavlju nastojali smo pokazati zašto je bitno da se fokusiramo na obrazovanje odraslih.

U ovom poglavlju nastojalo se, koliko je moguće sažeto, predstaviti širi kontekst koji jasno pokazuje razmjere potreba za

obrazovanjem i obukom odraslih osoba na koje akteri partnerstva obrazovanja odraslih moraju računati, kao i obim potrebne podrške i pomoći odraslim osobama u njihovim naporima da se motivišu i pronađu puteve prema usavršavanju i sticanju visokokvalitetnog i pristupačnog obrazovanja i obuke. Ne samo kako bi bili bolje pripremljeni za tržište rada već kako bi igrali aktivnu ulogu u zajednici.

Taj posao neće biti nimalo lagan.

Rezultati istraživanja sa početka ovog teksta su ubjedljivi. U Bosni i Hercegovini 34,6% odraslih osoba ima maksimalno završenu osnovnu školu. Osobe sa nižim nivoom obrazovanja i vještina su u puno većem riziku od promjena koje dolaze na tržištu rada. Njihovi prihodi su manji, a šanse za gubitkom posla veće. Više od 16% odraslih osoba koje su zaposlene posjeduju maksimalno završenu osnovnu školu ili manje. A kada ostanu bez radnog mjesta šanse da pronađu novo, u situaciji kada poslodavci čine ogroman napor da popune radna mjesta stručnim i kvalifikovanim radnicima, je minimalna. U Bosni i Hercegovini 14,2% odraslih osoba koje traže posao imaju maksimalno završenu osnovnu školu.

Puno je posla pred nama

U godinama prije početka pandemije značajno su povećani naponi na povećanju obrazovanja i učenja odraslih. U drugom poglavlju izvještaja nastojali smo uporediti rezultate prvog istraživanja o obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini, koje je provela državna agencija za statistiku, sa stanjem u zemljama Evropske unije, kako bi dobili objektivne argumente za donošenje zaključka da li možemo biti zadovoljni dosadašnjim

rezultatima na polju obrazovanja i obuke odraslih. U Bosni i Hercegovini 9,1% odraslih u toku godine poduzima aktivnosti na usavršavanju svojih znanja i vještina što je 5 puta manje u odnosu na stanovnike EU. Za obrazovanje i učenje najmanje su zainteresovane osobe koje imaju maksimalno završeno osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, koji su stariji od 35 godina i koji su nezaposleni i ekonomski neaktivni. Četiri od pet osoba koje nisu poduzimale napore na obrazovanju i učenju to nisu uradile jer to nisu željele. Zbog toga je puno posla pred svima nama.

Budućnost traži nove vještine

Suočavanje sa izazovima obrazovanja odraslih dolazi u uzbudljivom vremenu višestrukih tranzicija koje prolazimo zajedno sa cijelim svijetom. Treće poglavlje izvještaja posvećeno je traganju za najboljim pristupom kako bi partnerstvo vođeno zajedničkim vrijednostima osiguralo da sve odrasle osobe budu u mogućnosti da steknu vještine koje će im pomoći da uspješno prođu tranzicije koje su pred njima.

Kao nikada prije, odraslim osobama je potrebno usavršavanje jer sve ukazuje na to da će potreba za manualnim i fizičkim vještinama opadati, a potražnja za vještinama visokog nivoa rasti. Transformisana ekonomija sutrašnjice će od ljudi tražiti nove vještine, ali koje? U ovoj sekciji nastojali smo dati jedinstvenu perspektivu akterima na polju obrazovanja odraslih o fundamentalnim vještinama koje će trebati da posjeduje radna snaga i koje će im pomoći da se prilagode kako se transformiše tržište rada. Sigurno je

da odrasle osobe trebaju specifične specijalizovane vještine koje su potrebne privredi Unsko-sanskog kantona, ali isto tako možemo biti sigurni da će biti potražnja za 56 identifikovanih fundamentalnih vještina koje su razvrstane u četiri šire kategorije: kognitivne, interpersonalne, vještine samovođenja i digitalne vještine.

Kako oblikovati obrazovanje odraslih

Da bi uspjeli opremiti odrasle osobe vještinama koje su im potrebne, neophodno je djelovati hitno, unaprijediti sistem i povećati pristupačnost cjeloživotnog učenja, ali se postavlja pitanje na koji način? U četvrtom poglavlju sadržane su smjernice koje imaju potencijal da preoblikuju obrazovanje odraslih kreirajući ekosistem koji će podržavati saradnju, ali i podsticati razvoj svih aktera na polju obrazovanja odraslih u Unsko-sanskom kantonu.

Pripremljeni za budućnost

U posljednjem poglavlju izdvojili smo šest savjeta koji će pomoći partnerstvu u obrazovanju odraslih Unsko-sanskog kantona da bude spremno da donese promjene u obrazovanju i učenju odraslih. Ti savjeti se odnose, prije svega, na važnost razumijevanja svrhe partnerstva, načine rada i djelovanja partnerstva, kao i pristupe partnerstva po pitanju budućeg rasta i stvaranja ekosistema koji će imati snagu da omogući svim odraslim osobama sticanje vještina koje su im potrebne.

U Bosni i Hercegovini:

14,2%

nezaposlenih osoba ima
maksimalno završenu osnovnu
školu

16,2%

zaposlenih ima maksimalno
završenu osnovnu školu

36,4%

odraslih osoba ima maksimalno
završenu osnovnu školu

Agencija za statistiku Bosne i
Hercegovine

Anketa o radnoj snazi za 2019.
godinu

Povratak ljudima

Zašto je bitno da se fokusiramo na obrazovanje odraslih?

Svako od nas može biti pristrasan kada je riječ o bilo kojem području politike. Neke osobe mogu biti pristrasne na način da prave grešku pojednostavljujući procesiranje ili interpretiranje informacija iz svijeta oko njega, dok neke druge osobe donose pristrasne zaključke zbog kulturnih, političkih ili religijskih uticaja.

Obrazovanje odraslih nije imuno na pristrasnost u donošenju odluka na koje mogu imati uticaj subjektivni, politički ili objektivni faktori. Kako bi bolje razumjeli zbog čega je važno ulaganje velikih napora u razvoj obrazovanja odraslih, korisno je razmisliti o osnovnim podacima o obrazovnom položaju odraslih osoba u Bosni i Hercegovini.

Za razumijevanje ovog položaja najobjektivniji izvor podataka su podaci sa kojima raspolaže Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, koji se godišnje prikupljaju kroz Anketu o radnoj snazi (ARS).

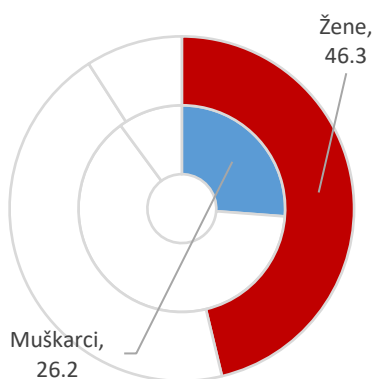
Prema podacima za 2019. godinu, u Bosni i Hercegovini **36,4%** odraslog stanovništva je imalo najviše završeno osnovno obrazovanje ili manje, odnosno 46,2% žena i 26,2% muškaraca (Graf 1. lijevo).

Odrasle osobe koje posjeduju nizak nivo obrazovanja suočavaju se sa izuzetnim poteškoćama u ekonomskom i socijalnom životu zajednice. Osobe sa niskim nivoom obrazovanja su većinom isključeni iz tržišta rada kao ekonomski neaktivne osobe jer bez adekvatnih

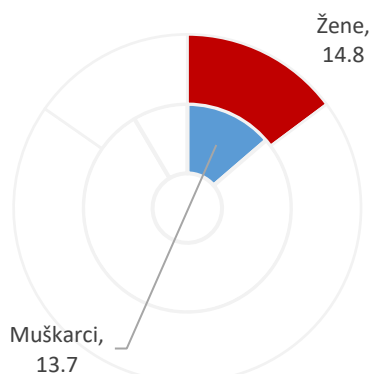
vještina nemaju velike šanse na tržištu rada. Njihove slabe vještine su dovele do toga da je svega 16,2% odraslih osoba sa završenim osnovnim obrazovanjem pronašlo posao na tržištu rada, odnosno 19,3% žena i 14% muškaraca (Graf 1. desno). U posebno teškoj situaciji su odrasle osobe koje zbog niskog nivoa obrazovanja ne mogu pronaći posao na tržištu rada, gdje čak 14,8% nezaposlenih žena i 13,7% nezaposlenih muškaraca zbog niskog nivoa vještina imaju poteškoće da se zaposle u lokalnoj ekonomiji. (Graf 1. centar).

Graf 1: Odraslo stanovništvo, zaposlene i nezaposlene osobe u Bosni i Hercegovini koje posjeduje maksimalno završeno osnovno obrazovanje ili manje (Izvor: BHAS ARS 2019)

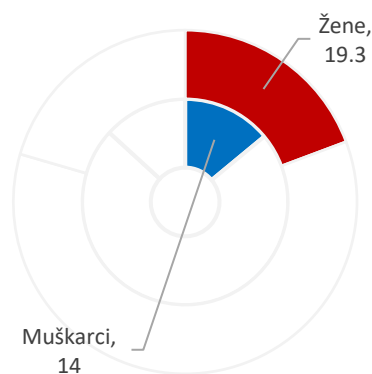
Lijevo: Radno sposobno stanovništvo (+15 godina) (%)



Centar: Zaposlene osobe (%)



Desno: Nezaposlene osobe (%)



Lokalno tržište rada

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u Unsko-sanskom kantonu u 2021. godini živjelo je 267.874 stanovnika. Od toga 37.509 osoba je bilo registrovano kao zaposlene osobe, dok je 34.869 osoba evidentirano u evidenciji Kantonalne službe za zapošljavanje Unsko-sanskog kantona (podaci za oktobar 2021. godine). Većinu nezaposlenih osoba čine žene (55,2%).

Svega 5,5% nezaposlenih osoba su osobe koje posjeduju univerzitetsko obrazovanje, dok polovina nezaposlenih osoba posjeduje minimalno trogodišnje srednjoškolsko obrazovanje ili više (50,1%).

Čak 43,7% odraslih osoba prijavljenih na evidenciji kantonalne službe za zapošljavanje ima maksimalno završenu osnovnu školu ili nisu završili srednjoškolsko obrazovanje u trajanju od minimalno tri godine.

Uobičajeno se pretpostavlja da su osobe sa nižim stepenom obrazovanja starije životne dobi koje su živjele u vremenu kada obrazovni sistem nije bio dovoljno razvijen da omogućiti svim mladim ljudima nastavak obrazovanja nakon završetka obaveznog osnovnog obrazovanja.

Podaci Službe za zapošljavanje Unsko-sanskog kantona pokazuju da je na evidenciji nezaposlenih osoba koje nemaju završeno minimalno trogodišnje srednjoškolsko obrazovanje čak 22,1% osoba mlađih od 40 godina.

Nezaposlene osobe sa maksimalno završenim srednjoškolskim i post-sekundarnim, netercijarnim obrazovanjem čine najveću grupu nezaposlenih osoba. Prema podacima Službe za zapošljavanje 58,7% nezaposlenih osoba sa srednjoškolskim obrazovanjem čine osobe mlađe od 40 godina.

Ovaj podatak bi trebao privući posebnu pažnju akterima na polju obrazovanja odraslih Unsko-sanskog kantona jer je realno pretpostaviti da će mlade osobe sa niskim stepenom obrazovanja, kao i one sa srednjoškolskim obrazovanjem koji posjeduju vještine koje nisu relevantne za trenutno tržište rada, biti u najvećoj potrebi da unaprijede svoja znanja i vještine kako bi otvorile put prema zapošljavanju u budućnosti.

A person is shown in profile, looking out of a window covered in raindrops. The background is a blurred view of a building with windows. The overall tone is blue and moody.

U Bosni i Hercegovini:

40%

odraslih ne usavršava svoje
vještine zbog visokih troškova
obuke, neodgovarajućeg
rasporeda obuke i porodičnih
obaveza

93,1%

odraslih osoba ne traži informacije
o mogućnostima usavršavanja
znanja i vještina

90,9%

osoba u starosti od 25 do 64
godine ne poduzimaju aktivnosti
obrazovanja i obuke odraslih

Puno posla je pred nama

Možemo li biti zadovoljni dosadašnjim rezultatima obrazovanja odraslih?

Učešće u obrazovanju i obuci

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine je u 2017. godini provela prvo istraživanje o obrazovanju odraslih u BiH, u sklopu istraživanja o obrazovanju odraslih u Evropi koje se provodi u svim zemljama članicama Evropske unije, zemljama kandidatima za članstvo i potencijalnim kandidatima za članstvo u Evropsku uniju.

Istraživanje je usmjereno na osobe starosti od 25 do 64 godine sa svrhom prikupljanja informacija o učešću odraslih u svim oblicima cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini. Važno je napomenuti

da se prikupljeni podaci odnose na 12 mjeseci prije provođenja ankete. Prema rezultatima ovog istraživanja u Bosni i Hercegovini, 9,1% osoba u dobi od 25 do 64 godine učestvovalo je, bar jednom godišnje, u aktivnostima obrazovanja i obuke. U Evropskoj uniji taj procenat je 5,1 puta veći, gdje čak 46,4% odraslih u toku godine bar jednom poduzima aktivnosti obrazovanja i obuke (Graf 2. lijevo).

Ovi podaci se odnose samo na aktivnosti formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih. U Bosni i Hercegovini 2,2% odraslih učestvuje u formalnom obrazovanju, a 6,9% u neformalnom obrazovanju za razliku od EU gdje 5% odraslih učestvuje u formalnom, a 41,4% u neformalnom

obrazovanju (Graf 2. desno).

Posmatrano u odnosu na Evropu u cjelini, Bosna i Hercegovina spada u zemlje sa najnižom participacijom odraslih u aktivnostima obrazovanja i obuke.

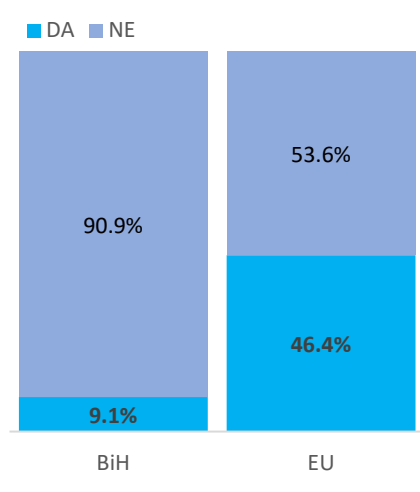
U aktivnostima obrazovanja i učenja podjednako participiraju i žene i muškarci, međutim znatno su veće razlike u odnosu na obrazovni i ekonomski status odraslih osoba.

Aktivnosti neformalnog obrazovanja najviše poduzimaju mlađe odrasle osobe, sa visokim nivoom formalnog obrazovanja i koje su zaposlene.

Sa druge strane, najmanje uključene osobe u neformalno obrazovanje su starije osobe, koje imaju nizak nivo formalnog obrazovanja i koje su ekonomski neaktivne.

Graf 2: Osobe u dobi od 25 do 64 godine koje su u toku godine poduzele bar jednu aktivnost obrazovanja i obuke (Izvor: BHAS: Anketa o obrazovanju odraslih 2017.)

Lijevo: % odraslih koji učestvuju u obrazovanju i obuci

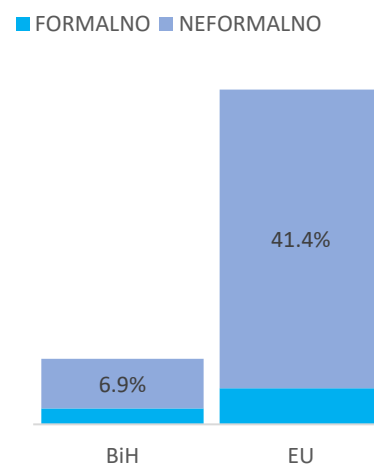


Odrasle osobe u Evropskoj uniji

5x

više poduzimaju aktivnosti obrazovanja i obuke u odnosu na odrasle osobe u Bosni i Hercegovini
Izvor za EU: EUROSTAR LFS 2016

Desno: Oblici obrazovanja i obuke odraslih



Socio-ekonomski uticaj

Aktivnosti neformalnog obrazovanja najviše poduzimaju osobe u dobi od 25 do 34 godine. Podaci pokazuju da, što su osobe u Bosni i Hercegovini starije, one ulažu manje napore u obrazovanje i obuku. Dok 16,6% osoba u dobi od 25 do 34 godine učestvuje u neformalnom obrazovanju, osobe u dobi od 35 do 54 godine u neformalnom obrazovanju su upola manje uključene (7,3%), a najmanje, odnosno 2,6% osoba, u dobi od 55 do 64 godine (Graf 3. centar).

Dok sa povećanjem godina opada uključenost odraslih u neformalno obrazovanje, stanje je obrnuto sa nivoom obrazovanja odraslih osoba. Odrasle osobe u dobi od 25 do 64

godine koje imaju završeno osnovno obrazovanje ili manje, najmanje poduzimaju aktivnosti neformalnog obrazovanja. Zabrinjavajući podatak je da svega 0,9% odraslih koji imaju najviše završenu osnovnu školu poduzimaju aktivnosti obrazovanja i obuke i 7,6% odraslih sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem. (Graf 3. lijevo). Sa druge strane, jedna trećina odraslih sa završenim visokim obrazovanjem u toku godine bar jednom učestvuje u aktivnostima obrazovanja i obuke.

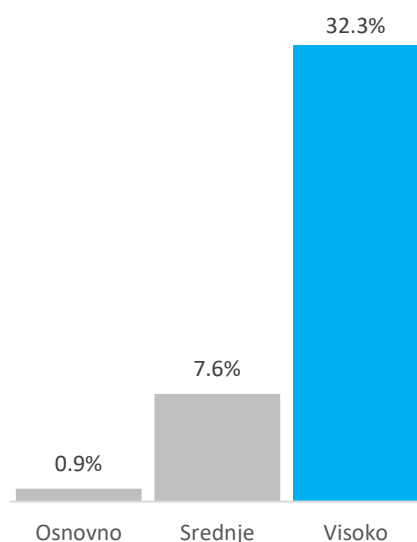
Slična je situacija i sa ekonomskim statusom odraslih osoba. Ekonomski neaktivne osobe, koje nisu zaposlene niti traže posao na tržištu rada, podjednako su isključene iz svijeta obrazovanja. Svega 1,2% ekonomski neaktivnih osoba u dobi od 25 do 64 godine su u 2017. godini poduzele bar jednu aktivnost

neformalnog obrazovanja. Takođe, nizak je procenat nezaposlenih osoba koje poduzimaju aktivnosti neformalnog obrazovanja. Svega 4,3% nezaposlenih osoba bilo je u 2017. godini uključeno u aktivnosti neformalnog obrazovanja, što je izuzetno nisko učešće obzirom da nerelevantnost njihovih znanja i vještina na tržištu rada predstavlja ključnu barijeru koja im stoji na putu razvoja njihove profesionalne karijere.

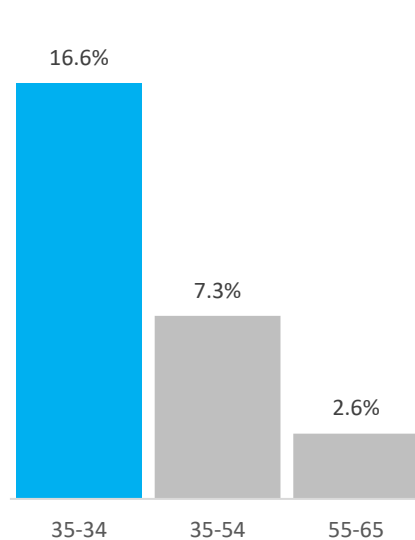
Aktivnosti neformalnog obrazovanja najviše poduzimaju zaposlene osobe (njih 14,3%), odnosno više od tri puta u odnosu na nezaposlene osobe (Graf 3. desno).

Graf 3: Učešće odraslih osoba u Bosni i Hercegovini u neformalnom obrazovanju prema demografskim i ekonomskim karakteristikama polaznika obrazovanja i obuke (Izvor: BHAS: Anketa o obrazovanju odraslih 2017.)

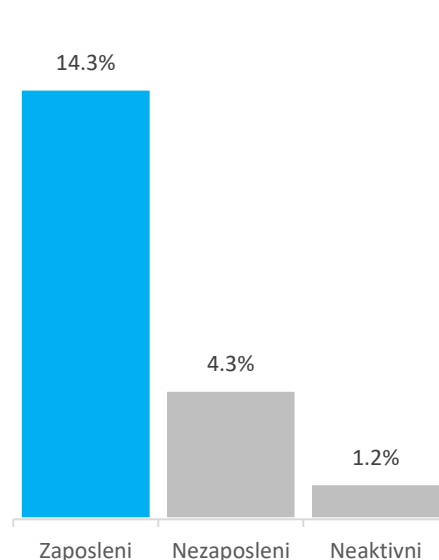
Lijevo: Starosne grupe



Centar: Obrazovne grupe



Desno: Ekonomske grupe



Posvetiti pažnju informisanju odraslih

Prvi konkretan korak procesa obrazovanja i učenja zahtijeva od odraslih da znaju kako mogu učiti. Da bi to saznali, sama zainteresovanost nije dovoljna – odrasli također moraju poduzeti konkretne aktivnosti, a prva takva aktivnost jeste da znaju gdje mogu dobiti podršku za obrazovanje i učenje.

Vijeće Evropske unije, 19. decembra 2016. donijelo je preporuke „O putevima usavršavanja: Nove mogućnosti za odrasle“ (EU 2016/C 484/01) u kojima je jasno istaknuta potreba implementacije mjera motivacije i dopiranja do odraslih, koje uključuju aktivnosti podizanja svijesti o prednostima usavršavanja,

osiguranja dostupnih informacija o postojećim smjernicama, mjerama podrške, mogućnostima usavršavanja, odgovornim tijelima kao i davanja poticaja onima koji su najmanje motivisani da ih iskoriste.

Ova preporuka je proizašla iz rezultata istraživanja da je u zemljama EU 21,7% odraslih u toku godine poduzelo aktivnost koja se odnosila na traženje informacija o mogućnostima obrazovanja i učenja.

U Bosni i Hercegovini odrasle osobe 5 puta manje poduzimaju aktivnosti obrazovanja i učenja, a 3 puta manje od odraslih osoba u Evropskoj uniji poduzimaju napore kako bi pronašli informacije o mogućnostima podrške za obrazovanje i učenje.

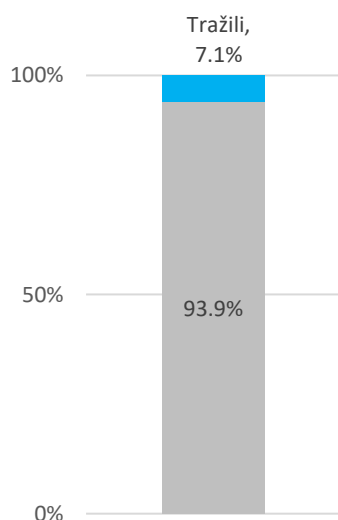
Odrasle osobe u Bosni i Hercegovini nedovoljno traže informacije o mogućnostima učenja zbog niza

faktora, među kojima su nerazvijenost svijesti o prednostima usavršavanja vještina, nedovoljna ponuda mogućnosti za učenje, izostanak adekvatnih mjera podrške onima kojima su najmanje motivisani da se uključe u obrazovanje i učenje ali što je sigurno, nedovoljno osiguranje dostupnih informacija o smjernicama i mogućnostima usavršavanja odraslih.

O tome najbolje govori podatak da skoro jedna četvrtina odraslih u Bosni i Hercegovini, koji su pokušali pronaći informacije o mogućnostima učenja, nisu uspjeli u svojim naporima i nisu pronašli informacije na osnovu kojih bi mogli poduzeti aktivnosti na svom usavršavanju.

Graf 4: Učešće odraslih osoba u Bosni i Hercegovini u traženju informacija o mogućnostima učenja i rezultati traženja informacija (Izvor: BHAS: Anketa o obrazovanju odraslih 2017.)

Lijevo: Koliko odrasle osobe traže informacije o mogućnostima učenja



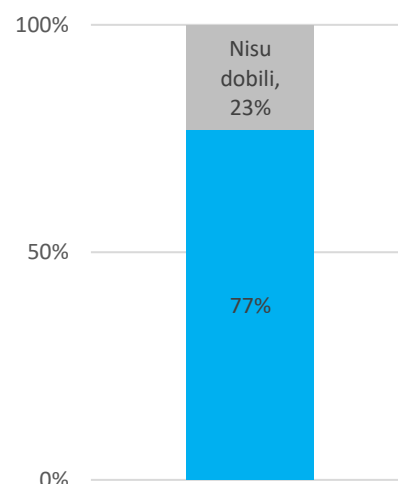
Odrasle osobe u Evropskoj uniji

3x

više traže informacije o mogućnostima obrazovanja i obuke u odnosu na odrasle osobe u Bosni i Hercegovini

Izvor za EU: EUROSTAR LFS 2016

Desno: Rezultat traženja informacija o mogućnostima učenja



Ukloniti barijere za učenje odraslih

U Bosni i Hercegovini manje od 10% odraslih poduzima aktivnosti na usavršavanju vještina. Od 90% onih koji ne poduzimaju aktivnosti na razvoju vještina, 80% odraslih to ne čini jer nisu željeli da poduzimaju aktivnosti kako bi ih razvili. Razlog za većinu onih koji nisu zainteresovani za obrazovanje i učenje jeste da je njihov subjektivni stav da im to ne treba ili da zbog ličnih razloga ne žele da poduzimaju aktivnosti na usavršavanju svojih vještina.

Kako bi se značajnije povećalo učešće odraslih u obrazovanju i učenju, sigurno je da pred ključnim obrazovnih akterima stoji veliki put kako razviti svijest 80% odraslih u Bosni i Hercegovini koji smatraju da nema potrebe da poduzimaju

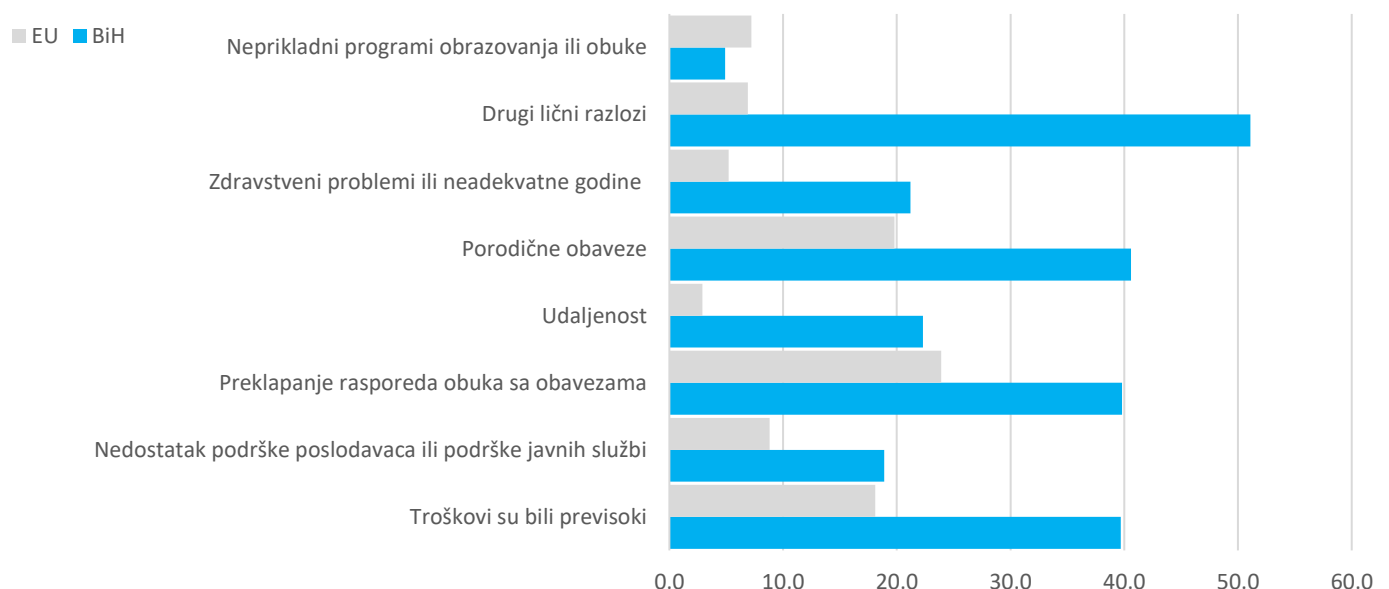
napore na usavršavanju svojih vještina.

Sigurno je da će svijest odraslih o značaju usavršavanja vještina rasti sa povećanjem broja odraslih koji poduzimaju napore kako bi svoje vještine razvili. Zbog toga je izuzetno važno da se obrazovni akteri posvete otklanjanju barijera koje onemogućavaju one koji žele da razviju svoje vještine, a te barijere su široko rasprostranjene i onemogućavaju polovinu odraslih osoba koje žele da razviju vještine. U Bosni i Hercegovini 10% odraslih nije bilo u mogućnosti da poduzme aktivnosti obrazovanja i učenja i ukoliko bi se te barijere uklonile ili umanjile obrazovni akteri bi mogli za 100% povećati učešće odraslih u aktivnostima obrazovanja i učenja.

Za obrazovne aktore je važno da znaju da se uključenost odraslih

može povećati ukoliko se smanje troškovi pohađanja programa obrazovanja odraslih zbog čega posebno mlade osobe kao i osobe koji imaju maksimalno osnovnu školu ne učestvuju u programima usavršavanja svojih vještina. To se, takođe, može postići i ukoliko obrazovni provajderi prilagode termine obuke i učine ih fleksibilnijim obavezama odraslih. Značajan broj odraslih, za razliku od odraslih u EU, nema mogućnost da u svojoj lokalnoj zajednici usavršava vještine i zbog udaljenosti od pružaoca usluga odustali od usavršavanja svojih vještina. Takođe je značajan broj odraslih odustao od razvoja vještina jer nisu imali podršku poslodavaca ili javnih službi da to učine. Detaljan pregled barijera za obrazovanje i učenje u BiH u poređenju sa EU (Graf 5.).

Graf 5: Glavni razlozi zbog kojih odrasli koji bi željeli da učestvuju u obrazovanju i obuci nisu poduzeli aktivnosti obrazovanja i obuke (u %) (Izvor: BHAS Anketa o obrazovanju odraslih 2017; EUROSTAT: LFS 2016)



Kako partnerstvo u obrazovanju
odraslih može osigurati da svi
mogu biti u mogućnosti da

steknu vještine

koje će im pomoći da uspješno
prođu tranzicije koje su pred
njima

OPCIJE





Koje vještine trebaju odraslim

Transformisana ekonomija sutrašnjice će od odraslih ljudi tražiti nove vještine, ali koje vještine? Sve sugerije da su potrebni prioriteti.

Obrazovanje je esencijalno za vitalnost svakog demokratskog društva i ekonomije. Ne samo da je esencijalno, nego obrazovanje predstavlja temelj ličnog ispunjenja, zapošljivosti, i aktivnog i odgovornog građanstva.

U modernom svijetu, učenje tokom cijelog života je vodeća snaga društvenog i ekonomskog napretka. Kao nikada prije, usavršavanje doprinosi zapošljivosti i profesionalnom rastu kao i ličnom razvoju i blagostanju odrasle osobe.

To nikada nije bilo tačnije nego sada kada cijeli svijet prolazi kroz višestruke tranzicije, u kojim su vještine i kvalifikacije odraslih postale ključni resurs neprocjenjive važnosti.

U tom kontekstu potrebno je sagledati rezultate istraživanja koji govore da svaka šesta osoba u Bosni i Hercegovini, koja se nalazi u radnoj snazi kao zaposlena osoba ili kao osoba koja traži posao na tržištu rada, ima ili završenu osnovnu školu ili niži nivo formalnog obrazovanja. Ove odrasle osobe predstavljaju

najranjiviju kategoriju koja će biti pogođena tranzicijom u koju ubrzano ulazimo. Oni koji rade su u najvećem riziku od gubitka posla zbog automatizacije i digitalizacije ekonomije, a oni koji su u potrazi za poslom će imati najmanje koristi od novih izrastajućih poslova. Zbog toga, odrasle osobe sa niskim vještinama predstavljaju kritičnu grupu koja treba usavršavanje vještina ali istovremeno, to je grupa odraslih koja je najmanje uključena u aktivnosti učenja i razvoja vještina.

Transformacija svijeta rada

Mi danas sa sigurnošću možemo reći da digitalna i zelena tranzicija transformišu svijet rada i da će današnja radna snaga trebati da nauči nove vještine i da nauči da se kontinuirano prilagođava kako se pojavljuju nova zanimanja i nove uloge na radnom mjestu. Sa druge strane, puno je manje jasno koje će specifične vještine od radnika sutra tražiti tržište rada.

U posljednje dvije godine provedeno je niz istraživanja kako bi se bacilo svjetlo na pitanje koja vrsta poslova će biti izgubljena, kao i koja će biti kreirana u vremenu koje dolazi. Dobiveni rezultati ubjedljivo ukazuju na to da:

- potreba za manualnim i fizičkim vještinama, kao i sa osnovnim kognitivnim vještinama će opadati,
- potražnja za vještinama visokog nivoa, tehnološkim, socijalnim i emocionalnim i visoko kognitivnim vještinama će rasti.

Obrazovni akteri su svjesni da odrasle osobe trebaju podršku kako bi razvili vještine za kojima znamo da će na tržištu rada rasti potražnja, ali je teško osmisлити nastavne planove i programe bez preciznog utvrđivanja potrebnih vještina.

Zbog toga je važno identificirati skup osnovnih vještina koje će koristiti svim građanima, koje im mogu povećati vjerovatnoću pronalaska posla, veće prihode i zadovoljstvo na radnom mjestu.

Definisanje osnovnih vještina

Potrebu utvrđivanja vještina koje će trebati u novom dobu, prije tri godine su prepoznali akteri lokalnog partnerstva obrazovanja odraslih u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde. Kako bi dobili jasnu sliku o budućoj potražnji za radnom snagom, provedeno je niz istraživanja od kojih je najveće i najsveobuhvatnije istraživanje potreba za radnom snagom u BPK Goražde (Udruženje ALDI, IPRS BPKG 2018). Ovo istraživanje je jasno ukazalo na poteškoće sa kojima se poslodavci susreću u popuni radnih mjesta radnicima koji posjeduju visoke ili specijalističke vještine i pad potražnje za radnicima koji posjeduju uski set tradicionalnih vještina niskog nivoa.

Iako slično istraživanje nije provedeno u Unsko-sanskom kantonu, vjerujemo da u vremenu koje dolazi pojedina radna mjesta će tražiti specijalizovane vještine. Na tržištu rada koje će biti više automatizovano, digitalno i dinamično, sve odrasle osobe će imati koristi od **posjedovanja seta osnovnih vještina** koje će im pomoći da ispune slijedeća tri kriterija, bez obzira na sektor u kojem rade ili njihova zanimanja:

- da se kontinuirano prilagođavaju novim načinima rada i novim ulogama na radnom mjestu,
- da rade u digitalnom okruženju, i
- da dodaju vrijednost izvan onoga što mogu da urade

automatizovani sistemi i inteligentne mašine.

Fundamentalne vještine koje bi mogle zadovoljiti ove kriterije možemo razvrstati u četiri šire kategorije – kognitivne, digitalne, interpersonalne, vještine samo-vođenje (eng. self-leadership).

Kognitivne

- **Vještine kritičkog mišljenja** (Strukturno rješavanje problema, logičko rezonovanje, razumijevanje pristrasnosti, traženje relevantnih informacija).
- **Komuniciranje** (Pričanje priča i javni nastupi, pitanje pravih pitanja, sintetiziranje poruka, aktivno slušanje).
- **Planiranje i načini rada** (Razvoj plana rada, upravljanje vremenom i prioritiziranje, agilno razmišljanje, sposobnost učenja).
- **Mentalna fleksibilnost** (Kreativnost i imaginacija, prevođenje znanja u različite kontekste, prihvatanje drugačije perspektive, prilagođavanje).

Interpersonalne

- **Mobiliziranje sistema** (Modeliranje uloga, win-win pregovaranje, izrada inspirativne vizije, organizacijska svjesnost).
- **Razvijanje veza** (Empatija, inspirativno povjerenje, prihvatanje da drugačiji način može biti bolji, društvenost).

- **Efektivnost timskog rada** (Njegovanje uključenosti, motivisanje različitih osobnosti, rješavanje konflikata, saradnja, usmjeravanje, osnaživanje).

Samo-vođenje

- **Samosvjesnost i samo-upravljanje** (Razumijevanje vlastitih emocija i okidača, samokontrola i regulacija, razumijevanje vlastitih snaga, integritet, samomotivacija, održavanje zdravlja/wellness).
- **Poduzetništvo** (Ohrabrivanje i poduzimanje rizika, upravljanje promjenama i inovacije, energija-strast i optimizam, razbijanje ortodoksija).
- **Postizanje ciljeva** (Vlasništvo i odlučnost, orijentacija ka ciljevima, borbenost i upornost, snalaženje sa neizvjesnošću, vlastiti razvoj).

Digitalne

- **Digitalna spremnost i građanstvo** (Digitalna pismenost, digitalno učenje, digitalna saradnja i digitalna etika).
- **Korištenje i razvoj softvera** (Pismenost u kompjuterskim jezicima, analiza podataka i statistika, konceptualno i algoritmičko razmišljanje).
- **Razumijevanje digitalnih sistema** (Pismenost u vezi podataka, pametni sistemi, pismenost u digitalnoj sigurnosti, prevođenje i omogućavanje tehnologija).

Ciljano fokusiranje na odrasle

Pred obrazovnim akterima stoji veliki izazov kako pripremiti nastavne planove i strategije obuke odraslih u specifičnim zanimanjima koja su potrebna tržištu rada plus osnovnim vještinama koje će u budućnosti biti potrebne svim odraslim osobama u Unsko-sanskom kantonu.

Za potrebe dizajniranja specifičnih vještina korisno bi bilo provesti posebno sveobuhvatno istraživanje potreba tržišta rada Unsko-sanskog kantona kako bi se utvrdio jaz u vještinama koji otežava poslodavcima popunu otvorenih radnih mjesta, odnosno vještinama radne snage za koje će potražnja u narednim godinama opadati.

Kako bi se pružila neophodna podrška odraslim osobama, potrebno je pažljivo pristupiti dizajniranju programa obrazovanja koji će biti ciljano fokusirani na potrebe pojedinaca.

To je podjednako važno i za programe koji bi odraslim osobama pomogli da razviju osnovni set vještina koji će im biti potreban bez obzira kojim se poslom bave i koje zanimanje posjeduju.

Ako pažljivo pogledamo pregled 56 vještina navedenih na prethodnoj stranici, za svaku od njih mogu se identifikovati specifični elementi talenata koji padaju u određenu grupu vještina (miks vještina).

Ciljano fokusiranje na obrazovne potrebe odraslih je potrebno jer

odrasli posjeduju različit nivo vještina, na šta presudan uticaj imaju ekonomski, socijalni ili obrazovni položaj u kojem se oni nalaze.

Obrazovni akteri koji nastoje unaprijediti fundamentalne vještine iz grupe digitalnih vještina znaju da odrasle osobe imaju niži nivo vještina korištenja i razvoja softvera i razumijevanja digitalnih sistema u odnosu na njihove vještine iz grupe digitalna spremnost i građanstvo.

Razlike u nivou vještina ne dolaze zbog prirode vještina koje su potrebne odraslim, već iz socio-ekonomskog položaja u kojem se odrasla osoba nalazi. Sveukupno, odrasle osobe sa univerzitetskim obrazovanjem su bolje opremljene fundamentalnim vještinama u odnosu na ostale, što sugerise da su oni sa **višim nivoom obrazovanja bolje pripremljeni za promjene na tržištu rada.**

Ipak, viši nivo obrazovanja nije povezan sa boljom opremljenošću u svim fundamentalnim vještinama. Ova povezanost (korelacija) je manje izražena unutar kategorija vještina kao što su „samopouzdanje“; „snalaženje sa neizvjesnošću“; „empatija“ ili „rješavanje konflikata“.

Razlike u nivou posjedovanja fundamentalnih vještina su proizvod ekonomskog položaja odrasle osobe. Odrasle osobe koje su zaposlene, sa većim prihodima i većim zadovoljstvom radnim mjestom generalno posjeduju bolje fundamentalne vještine od drugih.

Zaposlene osobe imaju bolje vještine: „snalaženje sa neizvjesnošću“, „sintetiziranje poruka“ ili „orijentisanost ka ciljevima“ u odnosu na sve druge kategorije odraslih. Osobe koje imaju veće prihode (gornjih 10%) imaju bolje fundamentalne vještine u svim kategorijama u odnosu na odrasle osobe sa nižim prihodima, koje posjeduju niži nivo vještina. To je posebno povezano sa grupom fundamentalnih digitalnih vještina, a najveći stepen korelacije između visine prihoda i nivoa vještina postoji u vještinama kao što su „razvoj plana rada“; „postavljanje pravih pitanja“; „samopouzdanje“ i „organizacijska svjesnost“.

Sva ova iskustva nam mogu pomoći da bolje definišemo posebne vještine koje će se od odraslih osoba vjerovatno zahtijevati u budućem svijetu rada i kako opremljenost u ovim vještinama može uticati na njihovu zapošljivost, prihode i zadovoljstvo radnim mjestom.

Obrazovni akteri bi to trebali imati u vidu prilikom planiranja i razvoja novih planova i programa obrazovanja odraslih. Takođe, lokalno partnerstvo za obrazovanje odraslih trebalo bi razmotriti planove za buduća istraživanja u ovoj oblasti.



Kako partnerstvo u obrazovanju
odraslih može podstaći

razvoj okruženja

koje će podržati veću uključenost
odraslih u obrazovanje i učenje

POLICY



Kako oblikovati obrazovanje odraslih

Za ubrzani razvoj vještina odraslih osoba potrebno je djelovati hitno, unaprijediti sistem i povećati pristupačno cjeloživotno obrazovanje, ali na koji način? Od Evrope možemo puno toga naučiti.

Brzi recept

Moramo biti svjesni da je većina ljudi izvan formalnog sistema obrazovanja. Zbog toga podizanje stručnosti u fundamentalnim vještinama prvenstveno zavisi od sposobnosti sistema obrazovanja odraslih da odraslim pruže podršku u obrazovanju i učenju.

Unaprijediti sistem

Obrazovni akteri Unsko-sanskog kantona trebali bi razmisliti o pregledu i ažuriranju nastavnih planova i programa sa fokusom na fundamentalne vještine koje su potrebne odraslim osobama. To bi mogao biti dobar start reforme sistema obrazovanja odraslih. Jedan od prvih koraka mogao bi biti provođenje istraživanja kako bi se identifikovao najbolji pristup procjeni i razvoju fundamentalnih vještina.

Kao dodatak, obrazovni akteri bi zajedno mogli razmisliti o uspostavljanju institucije za

istraživanje i inovacije u obrazovanju kako bi se finansirala istraživanja, olakšao put testiranju inovativnih rješenja i pronalaženju najboljih metoda za razvoj vještina odraslih, te kako bi učinili dostupnim akterima u obrazovanju i privреди korisne podatke i uvid koji će im pomoći u donošenju odluka vezanih za obrazovanje odraslih, nešto poput Naprednog instituta za tehnologije i inovacije koji je uspostavljen prije dvije godine u Goraždu.

Ranije smo već pokazali da u Bosni i Hercegovini izrazito veliki broj odraslih ne vidi veliki značaj u obrazovanju i učenju. Zbog toga je važno da obrazovni akteri podrže programe koji će ohrabriti cjeloživotno učenje i pomoći odraslim da identifikuju svoje slabosti u vještinama. Tome će dodatno pomoći podaci o potražnji tržišta rada za određenim poslovima i vještinama.

Povećati pristupačnost

Obrazovni akteri bi trebali raditi zajedno kako bi uspostavili šeme podrške koje će ohrabriti odrasle, posebno najmanje zainteresovane, da se uključe u obrazovanje i obuku.

Baš kao što je industrijska revolucija u 19. stoljeću dovela do proširenja pristupa obrazovanju djece i omladine, današnja tehnološka revolucija je nametnula pitanje osiguranja visokokvalitetnog i pristupačnog obrazovanja od ranog djetinjstva do penzionisanja.

Zbog toga je važno da obrazovni akteri u Unsko-sanskom kantonu postignu zajednički konsenzus o potrebi ostvarenja ovog cilja.

Novi evropski pristup

Sigurno je da bi provođenje kratkoročnih akcija, zajedničkim radom i uključenosti svih obrazovnih aktera, dalo snažan poticaj kreiranju novih mogućnosti za obrazovanje i učenje odraslih Unsko-sanskog kantona.

Jedan snažan poticaj obrazovanju i učenju može privući veći broj odraslih da povećaju zainteresovanost za cjeloživotno učenje, ali sigurno to neće biti dovoljno kako bi se osigurao potreban nivo uključenosti koji bi obezbijedio da svako ima širok set vještina, znanja i kompetencija, uključujući digitalne kompetencije koje su potrebne svakoj osobi da ostvari svoj puni potencijal, igra aktivnu ulogu u društvu i obavlja svoje socijalne i građanske obaveze.

Polazeći od trenutnog stanja vještina odraslih osoba sadašnjim tempom će biti potrebne godine, ako ne i više od decenije, da se napravi značajan iskorak u dostizanju cilja da većina odraslih osoba posjeduje vještine sa kojima mogu ostvariti svoj puni potencijal.

To je posebno važno da prihvate svi obrazovni akteri kako bi definisali zajednički dugoročni okvir djelovanja koji će biti usmjeren ka dugoročnom cilju – kreiranju novih mogućnosti za odrasle, posebno za one kojima je podrška najpotrebnija.

Za kreiranje dugoročnih ciljeva izuzetno koristan vodič mogu biti preporuke Vijeća EU iz decembra 2016. godine „O putevima usavršavanja: Nove mogućnosti za odrasle“ (EU 2016/C 484/01). Ove preporuke su kreirane kako bi se ciljali odrasli sa niskim nivoom vještina, znanja i kompetencija, kako bi im se obezbijedile fleksibilne mogućnosti da unaprijede svoju pismenost, matematičku pismenost i digitalne kompetencije i otvorila vrata prema većim kvalifikacijama relevantnim za tržište rada i za aktivnu participaciju u društvu.

Fokus na niske vještine

Evropska unija, kroz Preporuke o putevima usavršavanja, predlaže vladinim tijelima, u skladu sa legislativom, okolnostima i dostupnim resursima, u bliskoj saradnji sa socijalnim partnerima i pružaocima usluga obrazovanja i obuke, slijedeće:

1. Ponuditi odraslim sa niskim nivoom vještina, na primjer onim osobama koje su napustile i nisu završile srednjoškolsko obrazovanje pristup putevima usavršavanja koji će im pružiti mogućnost, prema njihovim individualnim potrebama da steknu minimalni nivo pismenosti, matematičke pismenosti i digitalnih kompetencija i/ili da steknu širi set vještina relevantnih za tržište rada i aktivnu participaciju u društvu kroz

omogućavanje sticanja kvalifikacija koje će biti prepoznate kao srednjoškolske kvalifikacije.

2. U skladu sa okolnostima, dostupnim resursima, postojećim strategijama, identifikovati prioritetne ciljne grupe koje će biti podržane kako bi se usavršile njihove vještine. Radeći to potrebno je uzeti u obzir gender, raznolikost, i razne pod-grupe u ciljanoj populaciji.
3. Gdje je odgovarajuće bazirati dizajn puteva usavršavanja u tri koraka: Procjena vještina; Obezbjeđenje prilagođene, fleksibilne i kvalitetne obrazovne ponude; i Validacija i prepoznavanje stečenih vještina.

Procjena vještina

4. Ponuditi odraslim osobama unutar prioritetnih ciljanih grupa mogućnost da urade procjenu vještina (audit vještina) kako bi identifikovale postojeće vještine i potrebe za usavršavanjem.
5. Primijeniti, gdje je odgovarajuće, za odrasle osobe sa niskim kvalifikacijama, aranžmane za validaciju neformalnog i informalnog učenja kako bi identifikovali, dokumentovali, procijenili i/ili certificirali postojeće vještine.

Prilagođena i fleksibilna obrazovna ponuda

6. Obezbijediti ponudu obrazovanja i obuke koja će biti u skladu sa potrebama identifikovanim tokom procjene vještina. Za migrante iz trećih zemalja, uključiti mogućnosti za učenje jezika i pripreme za obuku.
7. Ako je u skladu sa obrazovnim sistemom i okolnostima dopustiti povećano korištenje jedinica ishoda učenja koji se mogu dokumentovati, procijeniti i validirati kako bi se zabilježio napredak polaznika obuke u različitim fazama.
8. Razmotriti koliko je moguće potrebe tržišta rada prilikom utvrđivanja obrazovne ponude u bliskoj saradnji sa relevantnim akterima, posebno socijalnim partnerima i lokalnim, regionalnim i nacionalnim ekonomskim akterima.

Validacija i priznavanje

9. Nadograditi postojeće aranžmane validacije neformalnog i informalnog učenja za procjenu i certifikaciju znanja, vještina i kompetencija, uključujući učenje na radnom mjestu i ohrabriti certifikaciju koja vodi kvalifikaciji u skladu sa nacionalnim kvalifikacijskim okvirom i sistemom.
10. U skladu sa zakonodavstvom, okolnostima i dostupnim resursima, bazirati isporuku usavršavanja odraslih na

principima koordinacije i partnerstva; mjera koje povećavaju doseg, smjernice i podršku odraslim; praćenje napretka i evaluacije.

Koordinacija i partnerstvo

11. Osigurati efektivnu koordinaciju, podršku i uključenost relevantnih javnih i privatnih aktera iz obrazovanja i obuke, zapošljavanja, socijalne, kulturne i drugih relevantnih područja politike.

Mjere za povećanje dosega, usmjeravanja i podrške

12. Implementirati mjere motivacije i povećanja zainteresovanosti koje uključuju podizanje svijesti o beneficijama usavršavanja, pravljenja dostupnih informacijama o postojećim smjernicama, mjerama podrške, mogućnostima usavršavanja i odgovornim tijelima kao i obezbjeđenje podsticaja onima koji su najmanje motivisani da ih iskoriste.
13. Obezbijediti smjernice i/ili usluge mentorstva kako bi se podržao napredak odraslih tokom svih koraka procesa usavršavanja.
14. Razmotriti dizajniranje i implementaciju mjera podrške koje na pravičan način otklanjaju prepreke u putevima usavršavanja. To bi, između ostalog, mogla biti direktna

podrška onima koji uče ili indirektna podrška poslodavcima za usavršavanje svojih zaposlenika.

15. Podrška inicijalnom treningu i kontinuiranom profesionalnom razvoju osoblja uključenog u dostavljanje puteva usavršavanja, a posebno profesionalnim nastavnicima.

Praćenje i evaluacija

16. Gdje je moguće, u odgovarajućim aranžmanima i postojećim finansijskim okvirima, definisati odgovarajuće mjere za implementaciju mjera iz ovih preporuka.
17. Evaluirati unutar postojećih okvira sve mjere za implementaciju podrške obrazovnim putevima odraslih i njihov uticaj na napredak ciljnih grupa prema sticanju pismenosti, računanja i digitalnih kompetencija i/ili napredak prema sticanju kvalifikacija srednjoškolskog nivoa prema nacionalnom okviru kvalifikacija. Koristiti rezultate evaluacije prema potrebi za dizajniranje i provođenje puteva usavršavanja i informisanje o daljnjim politikama i reformama utemeljenim na dokazima.

Ka evropskoj viziji obrazovnog područja i dalje

Članstvo u Evropskoj uniji je strateški cilj Bosne i Hercegovine i vjerujemo svih njenih građana. Bosna i Hercegovina zajedno sa drugim državama zapadnog Balkana je region od strateškog prioriteta za Evropsku uniju. To je jasno istakla u svojoj izjavi Predsjednica von der Leyen nakon samita EU - Zapadni Balkan održanog na Brdu kod Kranja u Sloveniji u oktobru 2021.: „*Prije svega, zapadni Balkan dio je iste Evrope kao i Evropska unija. Dijelimo istu istoriju, iste interese, iste vrijednosti i duboko sam uvjerena, i istu sudbinu. Evropska unija nije potpuna bez zapadnog Balkana*“.

Zašto je to važno za obrazovanje odraslih u Bosni i Hercegovini?

Evropski obrazovni prostor

Samo sedmicu dana prije izjave Predsjednice von der Leyen o dijeljenju istih interesa sa zemljama zapadnog Balkana, u septembru 2021. godine Evropska komisija je objavila komunikaciju prema Evropskom parlamentu i Vijeću o **uspostavljanju Evropskog obrazovnog prostora do 2025. godine**.

U ovoj komunikaciji Predsjednica von der Leyen istakla je da je „*obrazovanje esencijalno za vitalnost evropskog društva i*

ekonomije. Evropsko obrazovno područje ima za cilj pružiti zajednicama obrazovanja i obuke podršku koja im je potrebna da ispune svoju temeljnu misiju, u izazovnim i uzbudljivim vremenima“.

U komunikaciji Evropske komisije prema Evropskom parlamentu i Vijeću o postizanju Evropskog obrazovnog prostora eksplicitno je istaknuto da na zapadnom Balkanu tekući procesi reforme obrazovanja, obuke i istraživanja imaju za cilj poticanje zapošljavanja mladih, poduzetništva, zelenih i digitalnih vještina što bi trebalo ojačati prosperitet, stabilnost i sigurnost, te da je „*širenje pridruživanja zemalja koje nisu članice EU u Evropski obrazovni prostor, posebno onih na zapadnom Balkanu, integralni dio vizije koju treba postići do 2025. godine*“.

Ono što je takođe važno istaknuti jeste da Evropska unija smatra da bi, u skladu sa primjenjivim uslovima i procedurama, zapadni Balkan trebao biti u potpunosti povezan sa Evropskim obrazovnim prostorom i programom Erasmus+.

Strateški prioriteti

Evropski obrazovni prostor zasnovan je na novoj strateškoj agendi za EU 2019 – 2024 u kojoj je naglašeno da države članice „*moraju povećati ulaganje u vještine i obrazovanje ljudi*“. Postoji puna saglasnost da je ulaganje u obrazovanje, vještine i

kompetencije trebao biti strateški prioritet za EU.

U februaru 2021. godine Vijeće EU odobrilo je novu Rezoluciju o strateškom okviru za evropsku saradnju u obrazovanju i obuci prema Evropskom obrazovnom području i šire (2021 – 2030), podržavajući sistem obrazovanja i obuke usmjeren na budućnost sa pet strateških prioriteta za narednu deceniju:

1. Poboljšanje kvalitete, jednakosti, inkluzije i uspjeha za sve u obrazovanju i obuci;
2. Učiniti cjeloživotno učenje i mobilnost stvarnošću za sve;
3. Jačanje kompetencija i motivacije u obrazovnoj profesiji;
4. Jačanje evropskog visokog obrazovanja;
5. Podrška zelenoj i digitalnoj tranziciji kroz obrazovanje i obuku.

Ključni principi

Na bazi strateških prioriteta, EU planira da se do 2030. pridržava principa saradnje u obrazovanju i obuci i treba da omogućiti postizanje Evropskog obrazovnog prostora do 2025. godine, Akcionog plana za digitalno obrazovanje i Evropske Agende za vještine, jačanje fleksibilnih metoda saradnje i jačanje sinergije sa drugim inicijativama u obrazovanju i obuci. Saradnju treba implementirati u inkluzivnoj, holističkoj perspektivi i perspektivi cjeloživotnog učenja, uključujući i

razvijanje sinergije između sektora obrazovanja i drugih oblasti politike. Saradnja treba da bude relevantna, konkretna i djelotvorna.

Važno je napomenuti da se rezolucijom EU redefinišu ciljevi EU u slijedećim dimenzijama:

- Udio onih koji rano napuštaju obrazovanje i obuku bi trebao biti manji od 9% do 2030. godine.
- Do 2030. godine udio mladih od 25 do 34 godine sa visokim obrazovanjem trebao bi biti najmanje 45%.
- Udio onih koji su nedavno završili stručno obrazovanje koji su imali koristi od učenja na radu tokom stručnog obrazovanja bi do 2025. godine trebao iznositi najmanje 60%.
- Do 2025. godine najmanje 47% odraslih u dobi od 25 do 64 godine trebalo bi da učestvuje u učenju tokom posljednjih 12 mjeseci.

Šest razvojnih dimenzija

Evropska komisija predložila je razvoj Evropskog obrazovnog prostora u šest dimenzija:

- **Kvalitet.** Savladavanje bazičnih vještina, uključujući digitalne kompetencije, transverzne vještine, strane jezike i osiguranje mobilnosti.
- **Inkluzija i jednakost spolova.** Odvojiti učenje od socio-ekonomskog statusa, veća agilnost VET sistema, osiguranje

bolje gender senzitivnosti, razvoj robusne i uključive strategije cjeloživotnog učenja.

- **Zelena i digitalna tranzicija.** Održive obrazovne infrastrukture i zgrada, povećanje broja profesionalaca koji rade prema klimatski neutralnoj i resursno efikasnoj ekonomiji i opremanje ljudi digitalnim vještinama.
- **Nastavnici i treneri.** Kontinuirane mogućnosti za profesionalni razvoj i razvoj kompetencija za učenje učenika sa specijalnim potrebama i korištenje digitalnih tehnologija.
- **Visoko obrazovanje.** Bliža i dublja kooperacija između visokoškolskih institucija i razvoj njihove pozicije u centru „kvadrata znanja“ – obrazovanje, istraživanje, inovacije i usluge u društvu.
- **Geopolitička dimenzija.** Pridruživanje zemalja zapadnog Balkana Evropskom obrazovnom prostoru do 2025. godine.

A rowing team of young women in a red boat on a blue lake. The text is overlaid on the left side of the image.

Kako partnerstvo u obrazovanju odraslih
može postati

pripremljeno za budućnost

u kojoj će odrasle osobe dobiti podršku za
razvoj vještina potrebnih u digitalnoj i
zelenoj realnosti

FINALNE PREPORUKE



Prema partnerstvu pripremljenom za budućnost

Partnerstvo za obrazovanje odraslih ima veliki zadatak da donese promjene u obrazovanju i učenju odraslih. Taj će se zadatak puno bolje ispuniti ako se jasno definiše šta je zapravo partnerstvo, kako partnerstvo djeluje i kako planira rasti u budućnosti.

Donošenjem Akcionog plana za razvoj kapaciteta članova partnerstva u oblasti obrazovanja odraslih na području Unsko-sanskog kantona, Ministarstvo obrazovanja skiciralo je put razvoja saradnje i razvoja kapaciteta obrazovnih aktera na području kantona.

Akcioni plan zasnovan je na tri strateška prioriteta.

U okviru prvog prioriteta nastoji se odgovoriti na potrebu afirmacije partnerstva i saradnje na polju obrazovanja odraslih, prije svega kako bi se ojačale veze između svijeta rada i svijeta obrazovanja, ali i kroz veće učešće ključnih obrazovnih aktera u kreiranje politika koje će doprinijeti povećanju učešća odraslih u obrazovanju i učenju.

Kao drugi prioritet definisan je razvoj kapaciteta institucionalnih

partnera na polju obrazovanja odraslih. U okviru ovog prioriteta identifikovane su potrebe na jačanju organizacijskih kapaciteta, povećanje inovativnosti u obrazovanju odraslih, razvoj ljudskih i infrastrukturnih kapaciteta, te razvoj kapaciteta za obrazovanje i obuku u digitalnim vještinama.

U trećem prioritetu planirano je da se doprinese razvoju novih mogućnosti za učenje i sticanje novih znanja i vještina koje će biti atraktivne za odrasle na budućem tržištu rada. Da bi se to postiglo planirano je da se identifikuju i razviju novi obrazovni programi, razviju nove mogućnosti za obrazovanje u digitalnim vještinama i da se napravi iskorak na većem povezivanju između inovacija i sticanja novih znanja.

Gledati prema budućnosti

Akteri partnerstva u oblasti obrazovanja odraslih pred sobom imaju važan zadatak da ohrabre i motivišu odrasle da poduzimaju napore na razvoju vještina i da im obezbijede podršku u njihovom sticanju i prepoznavanju koje će im pomoći da ostvare svoj puni lični i profesionalni potencijal.

Obrazovni akteri trebaju biti svjesni veličine izazova sa kojim se suočavaju i značaja zajedničkog i partnerskog pristupa u postizanju ciljeva u obrazovanju i učenju odraslih.

Kako bi se bolje organizovali za ispunjavanje ciljeva iz Akcionog plana, obrazovni akteri trebali bi prihvatiti nekoliko važnih savjeta koji im mogu pomoći da

kolektivno objasne „ko su oni“ kao partnerstvo, „kako djeluju“ i „kako će se razvijati“ u budućnosti.

Na svakom početku partnerstva organizacijski lideri često budu zabrinuti da će partnerstvo usporiti njihove napore, da će biti opterećeni kompleksnim i birokratskim strukturama.

Partnerstvo treba da uloži značajnu energiju kako bi se pripremilo za postpandemijsku budućnost. To je važno jer su mnogi partneri organizovani za svijet koji nestaje. Mnogi partneri su organizovani za eru standardizacije i predvidljivosti – za eru koja ubrzano nestaje. Partneri se moraju pripremiti za eru veće komunikacije, slobodnog kretanja informacija koje zaobilaze postojeće hijerarhije, smanjivanja barijera i troškova za postizanje većeg obima usluga, zastarijevanja prakse menadžerskog razmišljanja zasnovanog na kontroli i predviđanju, fundamentalno različitih aspiracija generacije Z (i mlađih) prema karijeri kao i puno veće mobilnosti u karijeri zaposlenika organizacija.

Želimo odmah istaknuti da još uvijek ni jedna organizacija nije pronašla recept kako pronaći odgovor na sva ova pitanja. Dosadašnji napori sugerišu da oni koji su više napredovali u pripremanju za budućnost dijele tri karakteristike: oni znaju ko su i za šta se zalažu; fokusirani su na brzinu i jednostavnost; i rastu povećavajući svoju sposobnost

učenja, inovacija i traženja dobrih ideja bez obzira na njihovo porijeklo.

Budućnost traži reinenciju

Jedan od najuobičajenih načina da se opiše organizacija ili partnerstvo organizacija jeste da se skicira organigram. To nije čudno, jer koncept upravljanja u kojima organizacijski grafikon vizualizira koordinaciju i hijerarhiju u organizaciji je koncept koji rukovodioci najbolje znaju, kao i generacije prije njih. Moderno porijeklo organizacijskog grafikona potiče iz 1854. godine, a uveden je da pomogne u vođenju željeznice između New Yorka i jezera Erie u doba parne lokomotive. Današnje matrične organizacije vuku korijen iz industrijske revolucije 18-tog stoljeća.

Ovoga moramo biti svjesni: postojeći modeli organizovanja nisu razvijeni da bi poslužili svrsi u sutrašnjem okruženju. Oni su mehanistički po dizajnu, izgrađeni za jednoobrazne procese i da uspostave birokratske mehanizme kontrole, koji potkopavaju ono što nam treba danas: kreativnost, brzina i odgovornost.

Potreba za reinenciju organizacije partnerstva ne dolazi samo od toga što postojeći modeli saradnje ne odgovaraju vremenu u kojem se nalazimo. Ona dolazi i zbog potrebe da se partnerstvo osnaži da poduzme hrabre korake, da usvoji hrabre planove i hrabre pilot inicijative i hrabre akcije.

Partnerstvo na obrazovanju odraslih biće spremnije na poduzimanje hrabrih akcija u oblasti obrazovanja i učenja ako bude spremno odgovoriti na tri temeljna pitanja: Ko smo mi? Kako djelujemo? i Kako rastemo?

Za sve članove partnerstva, ali i za odrasle osobe će biti izuzetno važno da znaju šta je zapravo partnerstvo u obrazovanju odraslih. Prvi savjet jeste zauzeti stav o svrsi. Jasna svrha će pomoći da se privuku ljudi da se pridruže i da ostanu uz partnerstvo. Važno je da odrasle osobe identifikuju aktivnosti partnerstva sa dobrobitima koje mogu ostvariti razvojem svojih znanja i vještina, posebno na tržištu rada. Partnerstvo će biti tamo, ne gdje piše u memorandumu ili strategiji, već tamo gdje se križaju njihove aktivnosti i potrebe odraslih osoba.

Drugi savjet jeste da partnerstvo jasno identifikuje agendu koja pokazuje kako će se precizno kreirati vrijednost za odrasle osobe. Snaga jasne agende će pomoći partnerstvu da ostvari svoje strateške prioritete.

Treći savjet jeste da partnerstvo daje prednost brzini. Brzinu je teško postići, ali ulagati napore kako bi se partnerstvo optimiziralo za brzinu je više nego potrebno. Partnerstvo može razmisliti o modelima djelovanja koji će podsticati brzinu, okretnost, bez trenja, koji će podsticati agilnost i jednostavnost.

Četvrti savjet je stanjiti strukturu. Ne baš ukinuti sve srednje nivoe odlučivanja po receptu Elon Muska, ali nema potrebe praviti kompleksne organizacijske strukture samo zato jer su problemi koji se nastoje riješiti kompleksni. Prilikom dizajniranja organizacijskih struktura za funkcionisanje partnerstva, ali i za rad timova partnerstva, korisno je voditi računa da budu prilagođene problemu, ravnije, da omogućavaju bržu saradnju kako bi se postigli ciljevi zbog kojih su timovi formirani. Fokus, umjesto na prvougaonike i linije, potrebno je premjestiti na povezanost – ko radi na čemu sa kim. Uspjeh partnerstva će zavisiti velikim dijelom od timova koje partnerstvo uspostavi i osnaženosti timova da djeluju izvan formalnih struktura članova partnerstva.

Peti savjet: Ubrzati proces donošenja odluka. Istraživanja ukazuju da organizacije koje donose odluke brzo imaju dvostruko veću vjerovatnoću da donose visokokvalitetne odluke od onih koji odluke donose sporo. To

zahtijeva da partnerstvo na odgovarajući način alocira donošenje odluka na prave izvršioce, timove ili pojedince. Poželjno je da se na nivou glavnih rukovodioca članova partnerstva donose temeljne odluke koje samo oni mogu donijeti, kao što su inicijative koje su ključne za agendu partnerstva i vrijednosti koje iz nje proizilaze.

Šesti savjet: Sistem obrazovanja odraslih posmatrati kao ekosistem. Samo partnerstvo neće biti dovoljno da se postignu svi željeni ciljevi obrazovanja i učenja odraslih. Partnerstvo će trebati rasti, a za rast će biti potrebni partneri koji su sada izvan svijeta obrazovanja. Partnerstvo na obrazovanju odraslih se može postaviti u centar ekosistema obrazovanja odraslih, sa granicama ekosistema koje trebaju ići puno dalje od granica koje bi trebale obuhvatiti sve one za koje danas smatramo da bi bili ključni akteri na polju obrazovanja odraslih. Partnerstvo ne bi trebalo postavljati barijere za nove aktere, već bi partnerstvo trebalo uspostaviti mehanizme kojim će

nastojati pridobiti nove aktere koji dijele zajedničku viziju prednosti cjeloživotnog učenja i vrijednosti obrazovanja i učenja odraslih.

Sedmi savjet: Razviti tehnološke platforme koje će biti bogate podacima. Za partnerstvo ne bi trebalo da su podaci samo povezani sa izvještavanjem šta se dešava unutar obrazovanja odraslih, već da služe kao ključna osnova za donošenje informisanih odluka. Članovi partnerstva raspolažu sa značajnim podacima i njihovo unošenje u zajedničko jezero podataka daje ogromnu prednost prilikom donošenja odluka u odnosu. Da bi se u tome uspjelo, partnerstvo bi trebalo definisati uvjerljive pristupe u procesu upravljanja podacima, tehnologiji skladištenja podataka i dizajniranja procesa razmjene podataka.